

ŠIŠIČEV ZBORNIK
MÉLANGES ŠIŠIČ

Str. 584

Šišić Neni prevodi iz poljskoga

ZAGREB 1929.

<http://rcin.org.pl>

Oficynownemu Panu

Janowi Michalickiemu,

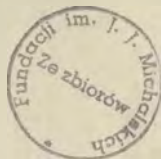
Wypisatelowi i. t.

Zagreb, 27. V. 30

w Warszawie

Fran Ilešić (Zagreb):

Neki prevodi iz poljskoga.¹⁾

1. Poljski pesnik Franciszek Karpiński.

Franciszek Karpiński. 1741 [1743?] — 1825, jedan je od najvažnijih poljskih pesnika »prosvećenih« vremena zadnjeg poljskog kraja Stanislava Augusta Poniatowskoga, jedini pesnik stanislavovskog doba, koji je značenje zadržao do današnjih dana. Neke se pobožne njegove pesme pevaju još i dandanas; neke su ljubavne pesme tog »pesnika srca« odjekivale dugo po svim poljskim dvorcima, dok su, donekle promenjene, postale narodne. Vrlo je popularna bila, a i danas je još poznata, njegova idila »Laura i Filon«.

Još na slovenački, dakle u vremenu do god. 1836, Stanko je Vraz preveo Karpińskoga pesmu »Wiosna« (»Pomlad«).²⁾ Biće to

¹⁾ Najstariji naš prevod iz poljskoga biće prevod jedne pesme Wojciecha Bogusławskoga. Prevod je slovenački, a prevodilac abbé Martin Kuralt. Gl. o tome moju raspravu u »Zborniku u čast Bogdana Popovića«, str. 162. sl. Deo je iste pesme nemački preveo E. Freiherr von Feuchtersleben (»Gedichte« 1836) te je onda taj prevod ušao i u ljubljanski »Illyrisches Blatt« 1838., br. 43. (27. X.) pod naslovom: »Stätigkeit« (Aus dem Polnischen des P. Boguslawski). Feuchterslebnow prevod glasi:

Nicht klug, wer halb am Bornen

Noch zögert hoffnungslose,

Je spitziger die Dornen,

So blühender die Rose.

Will dich der Schmerz erdrücken,

Zeig dich ihm ebenbürtig;

Die sich im Unglück bücken,

Sind nicht des Glückes würdig.

Der Ruhm wohnt in den Höhen;

Und wer in schweren Dingen

Den Kampf nur mag bestehen,

Der wird den Ruhm erringen.

Feuchtersleben je iz pesme Bogusławskoga uzeo samo srednji deo, onaj deo, koji izražava općenite misli, a izostavio one delove, koji se odnose na specijalni položaj studenta, koji tu pesmu kod Bogusławskoga peva. I disponirao je misli nešto drukčije.

²⁾ To znamo iz studije dr. Branka Drechslera (Vodnika): »Stanko Vraz« (1909.), 31.

prevod pesme, koja ima kod Karpiškoga naslov: »Do Justyny. Teskność na wiosnę.« (Justini. Čežnja u proleću³⁾) i koja glasi:

Już tyle razy słońce wracało,
I blaskiem swoim dzień szczycił,
A memu światłu cóż to się stało,
Ze mi dotychczas nie świeci?

Już się i zboże do góry wzbiło,
I ledwie nie kłos chce wydać;
Całe się pole zazieleniło:
Mojej pszenicy nie widać!

Już słowik w sadzie zaczął swe pieśni,
Gaj mu się cały odzywa;
Kłóca powietrze ptaszkwie leśni:
A mój mi ptaszek nie śpiewa!

Już tyle kwiatów ziemia wydała
Po onegdajszej powodzi;
W różne się barwy łąka przybrała:
A mój mi kwiatek nie wschodzi!

O wiosno! pókiż będę cię prosił,
Gospodarz zewsząd stroskany?
Jużem dość ziemię łzami urosił:
Wróć mi urodzaj kochany.⁴⁾

Lako nam je razumljivo, da je mladi Vraz preveo baš tu pesmu Karpiškoga, pesmu proletne ljubavne tuđe, a zajedno možemo reći: da je dobar znak za Vrazov pesnički osećaj, što je izabrao tu pesmu; pesma je svakako uspela — jedna je od prvih pesama, što ih je spevao Karpiški (izmedju 1755—1760) te se ubraja medju najlepše proizvode starije poljske lirike.⁵⁾

Odakle je Vraz mogao imati poljski tekst? Na to je sasvim tačno teško odgovoriti. Verojatno je, da je upotrebio izdanje vrocłavsko

³⁾ Prevoda samoga nisam mogao dobiti u ruke. Pokojni Vodnik je Vrazovu slovensku literarnu ostavštinu, u kojoj se je nalazio i taj prevod iz Karpiškoga, imao od »Matice Slovenske«, ali kamo je došla kasnije, ni pokojni Vodnik sam pred svoju smrt nije više znao. Iz Vrazova prevoda Vodnik navodi samo naslov. (Gl. pak sada »Dodatak« ove moje rasprave!)

⁴⁾ Glavna sadržina pesme je ova: Proletno se je sunce već davno vratilo, a moje sunce još nije zasjalo! Čitavo je žitno polje već zazelenelo, a moje pšenice nema! Gaj i šuma odjekuju od pevanja ptica, a moja mi ptičica ne peva! Livada se je obukla u raznobojno cveće, a moj mi cvetić ne pupi! O vesno, dosta sam te orosio suzama, daj mi dragi mi plod!

⁵⁾ Pesma je i komponirana.

(Breslau) iz god. 1826 ili izdanje lipsko iz 1835/36.⁶⁾ Već broj izdanja Karpińskoga pokazuje, kako je taj pesnik u ono doba bio popularan.⁷⁾

Par godina kasnije izašla je gore navedena pesma Karpińskoga u Ljubljani u nemačkom prevodu, i to u nemačkom časopisu »Carniolia«, koji je tamo izlazio od 1838—1844., u broju od 1. juna 1838. Prevod je od J. Löwenthala, koji je od 1834 živeo u Trstu te bio tamo (oko 1840) urednik časopisa »Journal des österreichischen Lloyd«.⁸⁾ Löwenthalov prevod ima naslov: »Des Einsamen Klage (Nach dem Pohnischen des Karpinsky)« te glasi:

Immer kehrt die Sonne wieder,
froh erhellt ihr Strahl den Tag;
nur zu mir steigt sie nicht nieder,
ob sie mir nicht scheinen mag?

Vou der Nachtigallen Tönen
rings erschallt der düstre Hain,
sanft ergetzt ihr Lied voll Sehnen,
mir nur singt kein Vögelein.

Manches Blümchen schmückt die Auen,
schmückt sie mit der Farben Glanz,
wo nur werd' ich mein's erschauen,
wo ein Blümchen mir zum Kranz?

Aehrenfelder, weit entfaltet,
liegen da in Jugendpracht,
Ceres segensreich hier waltet,
nur mein Weizen mir nicht lacht.

Alles paart sich, jubelt selig
und erzählt sich froh sein Glück,
mich allein als überzählig,
mich allein sucht nie ein Blick.

⁶⁾ Karpińskoga pesme su izašle pod naslovom »Zabawki wierszem i proza« u Lavovu u vreme od 1780—1787., onda u Varšavi 1803 i opet 1806., 1830 (u jednoj knjizi). Vroclavsko izdanje iz 1826. je ponovno izdanje varšavskog izdanja iz god. 1806. — Izdanje lipsko 1835-1836 je izdanje Jana Nep. Bobrowicza, koji je u svojoj »Biblijoteci žepnoj poljskih klasika« izdao čitavu seriju pisaca (Gl. o tome moju raspravu »Miklošičev prevod »Lipe« Jana Kochanowskega« u mariborskom »Časop. za zgod. in nar.« 1829.). Karpiński je u sv. 17—21.

⁷⁾ U »Сербској Летописи« za god. 1825. (č. 3, p. 31. sl.) nalazi se Šafaříkov pregled poljske literature i na str. 40. spominje se »Францъ Карпинскій« (!) Kaže se o njemu: »Живіо је отъ свѣтлогъ (!) шума удальнъ, само за музе, и обогатіе е отачествинну Литературу съ прекраснѣма цвѣтама (!) свога духа; измеђъ кои сѣу тесме (!), Химни. Идилла, многа драматическа сочиненія, слова и диссертације. Собр. дѣла нѣговѣ W 1790. и 1806. 4 »части«. (1790.? god. 1796 izašao je 1. svezak izdanja, koje je počelo izlaziti 1780., već peti put). Vrazov krug u Cracu čitao je »Serbsku Letopis«.

⁸⁾ Löwenthal se je rodio 1807. u Lešnu, mestu nekadašnje Poliske, koje je onda pripadalo već Pruskoj; študirao je u Berlinu, bio domaći učitelj u Kališu i Krackevu (oko 1833.).

Löwenthal je u svom prevodu štošta promenio, osobito je izmenio red kitica; kod njega po redu dolaze: sunce, slavuj, cvet, žito, dok Karpiński navodi po redu: sunce, žito, slavuj, cvet. Možda se Löwenthalu činjaše, da takvom promenom pesma dobiva veću stvarnu simetriju.

U Löwenthalovu prevodu je pesma postala mnogo sentimentalnija te se doimlje, kao da je to pesma kakva sužnja utamničena. Karpińskoga pesma, koja je nastala povodom istinite jedne njegove ljubavi, pokazuje se kao ljubavna zapravo samo u naslovu: »Justini«; Löwenthal je promenio taj naslov te dobio pesmu »des Einsamen«, u kojoj više ne slutimo, da su ono sunce, žito, slavuj i cvet prvotno simboli ljubavi.

Razlika u nastroju vidi se i oseća osobito kod zadnje kitice, koja je kod Löwenthala uopće potpunom drukčija nego u poljskom izvorniku. Da ih isporidimo:

O wiosno! pókiż będę cię prosił,
Gospodarz zewsząd stroskany?
Jużem dość ziemię izami urosił:
Wróć mi urodzaj kochany!

Alles paart sich, jubelt selig
und erzählt sich froh sein Glück,
mich allein als überzählig,
mich allein sucht nie ein Blick.

Dok Karpiński dugo moli i plače, ali na kraju već zahteva, Löwenthalov »Samotnik« ostaje u svojoj tuzi do kraja.⁹⁾ —

⁹⁾ To je jedini prevod iz poljskoga, koji je izašao u »Carnioli«. Više prevoda iz poljskoga izašlo je u ono vreme u drugom ljubljanskom »intelligenzblattu«, u »Illyrisches Blatt«. Pregledao sam godišnjake od 1830—1843; do god 1838. nema ni jednog prevoda, a u god. 1842. i 1843. opet nijednoga; poljski su dakle prevodi ograničeni na god. 1838—1841, a najviše ih ima god. 1838. Te prevode spominje Kidrič u »Lj. Zvonu« 1910. p. 750, navodi Löwenthalov prevod, dalje »E. Freiherr von Feuchterslebneve prevode iz Krasickega (Illyr. Blatt z 20. in 27. X. 1838. ter 17. I. 1839) ter Boguslawseka (ib. 22. X. 1838)«... Tačno je ovako: u godišnjaku 1838. nalaze se prevodi: br. 42. (20. X.) »Trost« (Aus dem Polnischen des Krasicki); — br. 43. (27. X.) »Stätigkeit« (Aus dem Polnischen des P. Boguslawski); — br. 51. (22. XII.) »Gesundheit« (Aus dem Polnischen des Boguslawski). [Kod Kidriča je krivo: 22. X.]. U god. 1839., br. 3. (17. I.), prevod »Eingang zu Krasickis Fabeln« (Aus dem Polnischen). U god. 1840., br. 19. (7. V.) imamo »Der Frühling« (Aus dem Polnischen der Elsbeth Druybacka [!]). U god. 1841. se nalazi »Mein Wunsch« (Aus dem Polnischen des A. Zbylitoski). Sve su to prevodi nemačkog pesnika E. Freiherra von Feuchtersleben te štampani već u njegovim »Gedichte« 1836. — sem pesme »Gesundheit«, koje u Gedichte nema. Naslovi su pesmama u »Illyr. Bl.« dodani, jer u »Gedichte« ih kod tih prevoda nema. Feuchtersleben se je za Poljake interesirao valjda iz slobodnjačkog oduševljenja oko 1830-31., a gde i kod koga je taj bečki student onih vremena naučio poljski? Njegov polubrat bio je rođen u Krakovu. Kako trebamo da tumačimo činjenicu, da je baš god. 1838. i u narednim godinama u »Illyr. Blatt« toliko prevoda iz poljskoga? Sigurno prema Kidriču (Ljublj. Zvon 1910., 750) piše Jan Magiera u krakovskom »Światu Słow.« VII. (1911.), tom I., 192, »(že Korytko) był przyczyną prze-

Jedan prevod iz Karpińskoga imamo i u Miklošičevoj »Slovenskoj Čitanci za V. gimn. razred« iz god. 1853,¹⁰⁾ naime priču: »Mladi knez in slavič. Po Karpinjskem«. Sigurno je to Miklošičev vlastiti prevod.

Priča glasi:

Mladi knez s svojim učenicom se v lesu sprehaja; dolg čas ga trapi, kar se veliki gospodi v časih godi. Slavič na veji zapoje; mladi knez ga vidi, sliši glas neslišan, in ker je knez, hoče mahom slaviča uloviti in v kletko djati; ali ko s kričom za njim teče, ptiček odleti. Zakaj, pravi knez nezadovoljen, slavič, ki tako milo poje, se skita po gojzdih, v moji palači pa je toliko vrabljev? Za to, pravi učenik, da bi ti narč imel za bodoče življenje, da se bedaki sami privlačejo, pametnih ljudi pa je treba iskati.

Miklošičev prevod se slaže sa pričom Karpińskoga po smislu i po rečima, samo da ima Karpiński stihove, i to slikovane stihove.¹¹⁾ Jedan je stih Miklošič izostavio, a priči dao svoj naslov, jer kod Karpińskoga ima ona za natpis samo reči: »Bajka z francuskiego.«¹²⁾

Prvi zametak tog Miklošičeva prevoda iz Karpińskoga ide po svoj prilici natrag u njegovo gradačko doba, kad je njegov drug Stanko Vraz prevodio »Wiosnu« istog poljskog pesnika. Njihov izbor je karakterističan: Miklošič bira više utile, a Vraz dulce.

Konačno dodajem (i to dokazuje, kako je Karpiński bio na glasu), da je njega prevodio i preradjivao i češki pesnik Antun Puchmajer

kładów Preszernowych z Mickiewicza, tłumaczeń z Karpińskiego, Krasickiego i Bogusławskiego, którzy w r. 1838. darzą swych czytelników Carniolia i Illyrisches Blatt«. Gore dani statistički pregled prevoda u »Illyr. Bl.« zaista pokazuje na to, da je Korytko, koji je 1837. (27. l.) došao u Ljublianu, a 1839. (31. l.) već umro, dao povod za uvršćivanje prevoda iz poljskih pesnika u spomenuti časopis, u kojem je i izašao poznati njegov poziv »Priateljima Slovenstva u Kranjskoj«. Neće biti slučaj ni to, da je Löwenthalov prevod iz Karpińskoga izašao isto vreme u »Carniolii«, drugom ljublianskom časopisu. — God. 1845. izašao je u gradačkoj »Stirii« (»ein Blatt des Nützlichen und Schönen) pod naslovom »Polnische Erziehungsmaßregel« nemački, ne sasvim tačan prevod poznatog prizora izmedju mladoga Fr. Karpińskoga, studenta filozofije, i njegova strogog oca (u njegovoj autobiografiji »Pamietniki« u izdanju Chmielowskoga, 1896, 570, cfr. primedbu dr. Glonara u »Čas. za zgod. in nar.« V. (1908.), 128) i to prema »gemeinn. Bl.« (valjda »Gemeinnützige Blätter«, Ofen).

¹⁰⁾ »Slovensko berilo za V. gimn. razred«, p. 116.

¹¹⁾ »Lipu« Jana Kochanowskoga preveo je Miklošič, istina, u stihovima, ali slikovao ih nije (Cfr. »Časopis za zgod. in nar.« XXIV. 1929, 104. sl.) (Po svoj prilici bili su ti prevodi vežbe mladoga Miklošiča, koje je on kasnije upotrebio za »Čitanku«.

¹²⁾ Poljska priča počinje ovako: »Młody książe z swym kantorem — W lesie przechadzki zażywa — I nudzi się, panów wzorem; — Bo ten zysk wielkości bywa...« (Potonji stih je Miklošič izostavio). Poljsku reč »markotny« preveo je Miklošič netačno sa »nezadovoljen«, »kryje się« sa »skita se«. Zadnja dva poljska stiha glase: »Że głupi sam się przywlecze, — Trzeba szukać cnotliwego«. Bolja je Miklošičeva antiteza: bedaki — pametni ljudi.

(1769—1820) te preveo baš i njegovu pesmu: »Čežnja u proleću« pod naslovom: »Jele tesknost po jaře«.

2. Ignacije Krasicki (1735—1801). U »Danici Ilirskoj« 1837, br. 10 (p. 38) priopćio je Mat. Topalović, »Ilir iz Slavonije«, priču: »Ibrahim i Osman (Istočna povest iz poljskoga)«. Priča glasi:

Dva brata, Ibrahim i Osman, prebivajući u Kairu, i medju se u najvećoj slozi živući, razgovarahu se jednoć pri prohadjanju svom na brěgu Nila, kako bi mogli Bogu i Proroku svoju zahvalnost ukazati za blagoslov u obilatom imetku svome. Ja činim, što mogu, veli Osman: Ramazan svetkujem točno, Džamie pohadjam, petero umivanje nezaostavljam, a polazio sam jur Mekku i Medinu. I ja sam do duše, odgovori Ibrahim, to sveto putovanje takoder obveršiti hotěo, ali se je jedna okolnost zgodila, koja me je u toj sreći směla. Preponu, iliti prepreku ovu ni po jedan način nije hotěo Ibrahim bratu svomu odkriti, koi, razljutiv se toga radi, odide od njega. Ibrahim zaspi po tom u hladu jednog Palmovog stroma. U snu umotri pred sobom jednu vele uglednu osobu, koja mu ova slova reče: Pohodit grob Proroka jest zasluga velika; ali je još većja, što ga zato nisi pohodio; jer si pri bolanim stricu tvojem Hasanu ostao, kojeg no je brat tvoj zbog putovanja zapušćao. Na vagu je božju oběsilo bilo putovanje njegovo, i biaše tašto i prazno tvoje pako nebitje važilo je dvostruko; a sad još desetput više važi što iz čednosti i kratkosti nehotěde kazat, česa radi nisi išao.

Topalović ne dodaje, koji je to pisac, iz kojeg je on tu priču preveo, ali mi možemo sad reći: taj je pisac Ignacije Krasicki (1735—1801), biskup varminski i kasnije nadbiskup gneznenski,¹³⁾ najtipičniji pisac i pesnik poljskog prosvetnjaštva iz doba kraljevanja Stanislava Augusta, autor humorističkih epa i satira, a osobito poznat po svojim »Bajkama«.

Medju njegovim »pripovestima« nalazi se i priča »Ibrahim i Osman«.¹⁴⁾ Topalović je tekst Krasickoga na par mesta nešto skratio — na jednom mestu na škodnu stvari —,¹⁵⁾ u ostalom se njegov prevod slaže sa poljskim izvornikom. Topalović je poljski tekst razumeo.¹⁶⁾

¹³⁾ Varmija se zove deo današnje Istočne Pruske.

¹⁴⁾ u izdanju »Dzieła Ignacego Krasickiego. Nowe i zupełne wydanie. Tom VI. (w Wroclawiu 1824) nalazi se na str. 43—45, a u lipskom izdanju 1834, tom VI. str. 37—38.

¹⁵⁾ Najjače je skraćen početak. Taj kod Krasickoga glasi: »Dwóch było braci mieszkańców w Kairze, jeden się zwał Ibrahim, drugi Osman. Majetni byli obadwa, a że się dobrze rzadzili: znacznie się powiększył ich majątek, tak dalece, iż byli wzięci za naybogatszych kupców tego wielkiego miasta. Że nad zwyczaj innych braci, żyli z sobą, w nieprzerwaney zgodzie, schodzili się wespół prawie codzień, skoro im co czasu od zabaw ich zostać mogło...«. U drugoj polovici priče kaže Krasicki: »Urażony takovem milczeniem Osman, odszedł i zasmucił Ibrahima swoim odejściem. Gdy się więc ta myślą trapił, usiadł w cieniu drzew palmowych...«. Kod kraćeg Topalovićevega teksta manje je razumljivo, da je Ibrahim zaspao.

¹⁶⁾ Njegova »vrlo ugledna osoba« je u poljskome »považna«; možda ovde »považna« «znači — prema čitavoj situaciji — »ozbiljna«. »Opuszczal« nije sasvim tačno: »zapušćao«. — Polonizam je »nebitje«: niebycie (što nije bilo). Poljsko »drzewo« Topalović je preveo češkim »stromom«.

Priča ima izrazitu religiozno-prosvetnjačku tendenciju, ali joj Krasicki na kraju nije dodao nikakvog »fabula docet«, dok se kod Topalovića nalazi ova »opazka prevoditelja«: »U ovoj pripovjedi mnoga se zadržavaju. Blagorazumni čitatelju! izvoli pozornostju svojom dužje ovde postojat, ter si sam izvedi mnoge one i zlatne nauke, koje se iz nje izvesti mogu.« —

U istom godišnjaku »Danice« (1837, br. 18) priopćio je M. Topalović, »llir iz Slavonie«, basnu »Miš i mačak (Iz poljskoga)«. Basna u njegovu prevodu glasi:

Jednoč čělu miš kajžku pojede.
To kukavca na misli navede:
Da sav razum on i pamet ima.
Rekne dakle družima svoima:
Neboite se, ja vam nudju skratim;
Na me deržite, ja mačka obratim.
Pošlju odmah. Mačak gotov bjaše,
Na razgovor dojt neoklevaše.
Miš prediku počne. Mačak sluša.
Plač, uzdisi — sve javlja da duša
Njegova je ganjena. To mijo
Smotrio većma s bjaše razpalijo.
U jarosti iz jame izajde,
Ah! — i mačka u ustih se najde.

I to je prevod iz Krasickoga, naime njegove basne »Mysz i kot.«¹⁷⁾ Poljski stihovi su nešto dulji (12 do 13 slogova) od hrvatskih (po 10 slogova), zato ima poljska basna samo 10 stihova, a hrvatska 13.¹⁸⁾ Jezično prevod u glavnome odgovara poljskome tekstu,¹⁹⁾ ali je slobodan.

»Moral« basne je po prilici ovaj: Neka onaj, koji je jednu knjigu proučio, dakle nešto malo učio, ne misli, da je zato već svu mudrost stekao. Krasicki ne navodi izričitog »fabula docet«, ali Topalović ga opet dodaje: »Opazka prevod. Mladi braco! gle, što se događja onim, koi mnogo derže na se.«

¹⁷⁾ u izdanju »Biblioteke Kieszonkowe« (Lipsk, 1834.), tom I., p. 7-8, »bajka« XX.

¹⁸⁾ Tako je Topalović prva dva poljska stiha (»Mysz, dla tego, że niegdys całą książkę zjadła«, — Rozumiała, iż wszystkie rozumy posiadała) rastegnulo na tri stiha.

¹⁹⁾ Reči: ... niedze wasza skróce« Topalović je preveo: »... ja vam nudju skratim«, t. j., niedza = nudja (u smislu »nužda«): etimološki ispravno. Reči »Spuszczcie się tylko na mnie« preveo je: »Na me deržite« te ih valjda dobro razumeo (= Pouzdajte se u me). »... kota nawróce«: »... ja mačka navratim«, valida polonizam mesto: »ja ću navratiti«.

Koliko vidim, Topalović je prvi, koji je kod nas Krasickoga prevodio, a spomenuta priča i basna prvi su produkti Krasickoga, koji su kod nas bili prevedeni.²⁰⁾

God. 1837. Topalović (1812—1862) je bio u Beču teolog. Prevodio je dakle Krasickoga u Beču (Prevod »Miš i mačak« datiran je »u Beču«). Nije bilo onda teško dobiti u Beču poljske knjige (Isp. »Čas. za zgod. in nar.«, Maribor, XXII (1927, 51). Po svoj prilici upotrebio je Topalović lipsko izdanje Krasickoga iz god. 1834/35, koje je imao i Stanko Vraz.²¹⁾

3. Adam Mickiewicz (1798—1855). a) Estreicher, Bibliografia polska XIX. stólecia, III. (Kraków, 1876), p. 113 navodi sub »Mickiewicz«: »Przekład w Wyjątkach z Ksiąg był w piśmie »Danica ilirska« w r. 1838«, a onda se to ponavlja u pariškom izdanju Mickiewiczovih »Dela« iz god. 1880, tom VIII, p. LXXIII:²²⁾ Tłumaczenie illyryjskie. Wyjątki z ksiąg Pielgrzymstwa Polskiego, umieszczone były w piśmie Danieca (!) ilirska w r. 1838.

Uzalud sam u »Danici« 1838. tražio kakav god prevod iz Mickiewiczovih: »Ksiąg Pielgrzymstwa Polskiego«²³⁾ a nije ga našao ni g. Josip Busija, moj slušač, koji je u letnom semestru 1927/28 iz »Danice« ispisivao Polonica. U tom godišnjaku »Danice« uopće nema nijednog članka, koji bi se neposredno ticao Poljaka.²⁴⁾

Zapravo je već a priori isključeno, da bi bio Lj. Gaj oko god. 1838 hteo da primi u svoju »Danicu« kakav prevod iz »Knjiga poljskog hodočašća«; čitavo njegovo mišljenje ga je vezalo na cesara i na cara te se je baš god. 1838 — u slučaju »Korytko« — ogradio protiv svakih veza sa buntovničkim Poljacima. Osim toga moramo uvažiti i to, da su baš Mickiewiczeva dela u Austriji bila zabranjena.

²⁰⁾ Kasnije je Krasickoga prevodio Adolfo Veber-Tkalčević; god. 1848. izašao je u Zagrebu njegov prevod: »Pan Podstoli ili dobar domaćin od Ognjeslava Krasickoga«. — Iste se godine u »Danici« (p. 75) citira verz Krasickoga: »Šwieta miłosci (!) kochanej ojczyzni (!)«, i to kao motto V. delu serije članaka, koji su izašli pod zajedničkim naslovom: »Nešto u svoje vrijeme«, koje je napisao Vilelmo Švelec. Taj je verz prvi verz jedne kitice u humoristično-satiričnom epu Krasickoga »Myszeis« (1774): »O sveta ljubavi ljubljene domovine«, koja se je poljskim savremeničina Krasickoga silno sviđjala te se mnogo deklamirala; u varšavskoj kadetskoj školi visela je na zidu i kadeti morali su je danomice ponavljati.

²¹⁾ O tome moja rasprava u lavovskom »Przewodniku Bibliograficznom«, ser. II. tom VII., sv. 6. (1926), str. 250/251: »Nekoje poljske knjige u univerzitetskoj biblioteci u Zagrebu«.

²²⁾ Dzieła Adama Mickiewicza. Wydanie zupełne przez dzieci autora dokonane.

²³⁾ Specijalan povod za to traženje dao mi je g. Jan Michalski, vizitator kulatorija u Varšavi, koji u svojoj retko velikoj biblioteci skuplja osobito i Mickiewicziana.

²⁴⁾ Ima (str. 136) jedna epizoda iz života kralja Stanislava Leszczyńskoga.

b). U »Viencu« 1880, br. 37, 11. IX. str. 600, nalazi se pesma:
»Pučka. Spjevao Adam Mickiewicz«(!), koja glasi:

Ruku nelomi, suza netoči,
Šteta za ruke, šteta za oči!
Ručice mogu drugoga maziti,
Očice drugom srdce proraziti.
Goluba do dva prhnu iz luga,
Za njim soko siv se vijuga.
Golubče pazi! Dolje se vini!
Gdje ti je golub, drug ti jedini?
Neplači! Mogla bi ubiti te tuga,
Čuješ li guk već novoga druga?
Gačaste noge, vienac na glavi,
Vidiš li, kako zrakom se plavi!
Ljubica, ruža, cvale u gaju;
Živile sretno u ljubavi sjaju;
Dodjoše ljudi — rastić bje žrtva,
Udova ruža, ljubica — mrtva!
Neplači! Magla će oči ti skriti,
Gledji narcisu, cvietak taj viti;
Izmedju cvieta, izmedju lista
Mjesec med zvieždjem on ti se blista!
Ruku nelomi, suza netoči,
Šteta za ruke, šteta za oči!
Neće ti, za kim mūčiš tu mūku,
Oko začarat, stisnuti ruku!
Ručice moraju krstić mu nosi(!),
Očice neba milost izprosit;
Udovo, za nj ti opielo naruči,
Rad nas pozabit njega se uči!

Tražio sam poljski original te pesme medju Mickiewiczzevim pesmama; »Pučka« bi bila kod njega valjda »Gminna« ili »Ludowa«, ali pesme sa tim naslovom kod Mickiewicza nema.²⁵⁾ Prof. K. Nitsch me je — kad sam pod kraj marta 1929 bio kod njega — prvi upozorio, da će to biti pesma iz »Dziada«. Zbilja se u I. delu »Dziada« nalazi pesma — poljski original »Pučke«; peva u njima tu pesmu zbor mladića »Devojci«, koja noći, čitajući jedan werterovski roman, tužno mašta o dragome, s kojim bi je spajala uzajamna ljubav. Pesma glasi:²⁶⁾

»Nie łam twych rączek, niewiasto młoda,
nie płacz: i oczek i dłoni szkoda.
Te oczy innym źrenicom błysną,
te rączki inną prawicę ścisną.

²⁵⁾ »Gminnu« pesmu proslavljuje Mickiewicz u »Konradu Wallenrodu«, ali to su sasvim drugi stihovi nego je naša »Pučka«.

²⁶⁾ u redakciji Jos. Kallenbacha: »Dziady wileńskie« (Kraków. Biblioteka Narodowa. Serja I., br. 11, p. 8—9).

Od lasu para gołąbków leci,
para gołąbków, a orlik trzeci:
Uszlaş, gołąbko, spojrzysz do góry,
czy jest za tobą mąż srebrno – pióry?

Nie płacz, nie wzdychaj w próżnej żalobie:
nowy małżonek grucha ku tobie,
nózki z ostrogą, szyję mu wieńczy
wstażka błękitna w kolorze tęczy.

Róża z fijałkiem na letniej łące
podają sobie dłonie pachnące:
pieszy robotnik kosi dąbrowę,
zranił małżonka, zostawił wdowę.

Płaczesz i wzdychasz w próżnej żalobie.
Wysmukły narecz kłania się tobie,
jasną źrenicę wśród polnych dzieci,
jak księżyc między gwiazdami świeci.

Nie łam twych rączek, niewiasto młoda,
nie płacz: i rączek i oczu szkoda.
Ten, po kim płaczesz, wzajem nie błysnie
okiem ku tobie, ręki nie ściśnie.

On ciemny krzyżyk w prawicy trzyma,
a miejsca w niebie szuka oczyma.
Dla niego na mszę daj, młoda wdowo,
a dla nas żywych piękne daj słowo.

Hrvatski je prevod te pesme dosta slobodan, a i dosta loš. Pro-mene su pokatkada neprimerne, tako je prevodilac u 2. kitici iz poljske golubice²⁷⁾ naćinio »golupće« te time poredbu lišio njezina pravoga zna-ćenja, jer se radi o jednom p a r u goluba, koji se uzajamno ljube, dakle o golubu i golubici, ne o dva goluba.²⁸⁾

U četvrtoj poljskoj kitici cvatu zajedno ruža i »fiołek« (koji je muškog spola); hrvatski je prevodilac »fiołek« ispravno preveo sa »lju-bica« (taćnije: ljubićica), ali je »ljubica« ženskog roda, kao i »ruža« te je time i ta poredba lišena vrednosti.²⁹⁾

²⁷⁾ »Gołąbka« je u poljskom doduše neobićna reć mesto »golubica«, ali gl. niže primedbu o maloruskoj narodnoj pesmi!

²⁸⁾ Prevodilac daje golubu — »novooan drugu« »venac na glavu«, a u poljskom »szyję mu wieńczy wstażka błękitna« (dakle ima oko vrata modar pojas — trak). Či-tav opis Mickiewiczew razumem ovako: golub ima vrat »u boji duge«, a oko vrata mu ide modar pojas. Prevodilac je sve boje sveo na jednu, na plavu, i to u izrazu: »...kako (novi drug) zrakom se plavi«.

²⁹⁾ U poljskome može se ruža nazivati »udovica«, jer je izgubila »supruga« — fiołka, a u hrvatskome taj izraz gubi pravi smisao, jer »ljubica« nije bila — suprug. Valjda je prevodilac sve to hteo nekako popraviti te je zato uveo »rastić«, koji »bie žrtva«, dok u poljskome »brastić« uopće nema.

U petoj je kitici Mickiewiczu »narczyz« onaj mladić, koji bi mogao biti devojci novi drug, a hrvatskom je prevodiocu taj mladić postao ženska »narcisa«, koje iz nezgodne situacije ne spasava ni dodani »cvietak viti«. ³⁰⁾

U istom godišnjaku »Vienca« (1880) nalaze se prevodi još dveju pesama poljskih, i to pesme »Ukrajina« od Vinc. Pola i pesme »Ljudmila« od J. B. Zaleskoga, oba su prevoda od Andrije Palmovića. Prevodilac naše pesme nije naveden; držim, da taj prevod nije Palmovićeve. Fran Folnegović, koji je god. 1883 izdao »Pesme Andrije Palmovića (Zagreb), uzeo je u tu zbirku i Palmovićeve prevode te na pr. i navedena dva njegova prevoda (iz »Vienca« 1880), a »Pučke« u knjizi nema. Da »Pučka« nije Palmovićeve prevod, razabirem i iz toga, što taj prevod po svom kvalitetu ne podnosi poredbe sa ostalim Palmovićevim prevodima. ³¹⁾

Pa bio prevod čijigod, svakako je on dokaz, da se je neko kod nas u Senoino doba bavio I. delom »Dziada«. Taj je deo prvi put u štampi izašao — i ako je bio nastao već zimi 1820/21 — istom u pariškom izdanju Mickiewiczevih Dela 1861 (tom III, 3-32). ³²⁾

Do sada smo znali, da je Vraz preveo 1849/50 II. deo »Dziada« ³³⁾; sad znamo i to, da se neko (ali 30 godina kasnije) bavio I. delom tog znamenitog dela Adama Mickiewiczza.

U »Dziadima« pesma nema nikakva naslova — jer se nalazi u jednoj dramskoj sceni — a prevodilac joj je dao naslov »Pučka«. ³⁴⁾ Odakle mu taj naslov? ili: zašto je pesmu baš kao »pučku« karakterisao? Što ima pesma naročito pučko na sebi? Svakako »narcis« nije

³⁰⁾ Nezgodno je prevodilac promenio situaciju i u šestoj kitici, tamo, gde Zbor mladića Devojci govori, da taj, za kojim ona plače, »neće blisnuti k njoj okom«; prevodilac kaže tu, da joj on neće »oko začarat« — kao da se radi o tome, kako će on na nju delovati, a ne o tome, hoće li on uopće što učiniti.

³¹⁾ O Palmovićeve prevodu Mickiewiczzeva soneta »Niemna« kaže Vodnik. Savremenik, II, 200, da »nemamo u našoj knjizi ništa tako klasično prevedeno košto je ovaj sonet«.

³²⁾ Estreicher, Bibl. polska, III., 151, »Pisma itd.«, navodi kod III. toma godinu 1860, a Kallenbach, »Dziady wileńskie« (Op. cit. u »Bibliografiji« na kraju uvoda), god. 1861. Ja tog pariškog izdanja nisam video. — U izdanju »Pism Adama Mickiewiczza«, koje je izlazilo u Lipsku 1862—1869 kao »przedruk edycji paryskiej« (Estreicher), nalazi se Prvi deo (Fragmenta) »Dziada« na str. 3—19 trećeg toma (1862) sa primedbom pred tekstem: »Fragmenta te, ułożone jeszcze w Kownie, w roku 1810 (!), po raz pierwszy tu są ogłoszone z pierwotnego rękopisu. P. W.«. — U predzadnjoj kitici pesme »Zbora mladića« postavljena su u tom izdanju druga 2 stiha ovako: »Ten, po kim płaczysz, reki nie ściśnie. — Okiem ku tobie wzajem nie błysnie« — »ruka« je dakle u predzadnjem stihu, dok je ona u Kallenbachovoj redakciji i u našem prevodu u zadnjemu (biće samo slučaj, da se Kallenbachova redakcija i naš prevod u tome slažu).

³³⁾ Prevod štampan u »Kolu« VII, 1850.

³⁴⁾ Mickiewicz bi to valjda rekao: »Gminna« ili »Ludowa«.

pučki, ali golub sa golubicom bi mogao biti.³⁵⁾ Možda se činjaše pučkim ono odvratanje od sentimentalizma, onaj realizam, koji izbija iz pesme »zboru mladića«.

Zagreb, u maju 1929.

Dodatak. Kad je ta rasprava bila već složena, našao sam konačno u Vrazovoj slovenskoj literarnoj ostavštini, što sam je dobio od g. prof. Kidriča u Ljubljani, Vrazov rukopisni slovenski prevod pesme Karpiškoga o proleću i ljubavi

Prevod glasi:³⁶⁾

POMLAD.

(Po polskem: Karpiškiego wiosna.)

She ɔpét ɛ ɔlnze povernilo,
ble kom den in ɔvojim ɔlavi,
Al kaj ɔlnzu mēmu ɛ sgodilo,
da ɛ dotizhã ne javi?

Spet sazhél ɔlavizhek v' gaji pēmi,
le! ɛ ve! mu odgla/huje;
Ptizheki samrazhē srake le!ni
a moj ptizhek ne pevuje!

Semlja zvetjã she ɔpet pognala,
ki'lo kak nekđajne zha!e;
Pi'nim plaj/hom trata se navdala!
al moj zvet mi ne prira!e!

She ɛ shito visoko doklilo
in she ɔkor je kla!je v' zveti;
Zelo polje ɛ saselenilo
al p/henizhke mē ne sreti!

O pomlãd! bom ɔhe te dolgo prosil?
go!podar shalo!tni (ja vsod)!
Sólsami ɔem kraje te she oro!il,
ah povern dobizhek mi rado!tni!
daj mi oh dobizhek she rado!tni!
she ɔad

³⁵⁾ Poredbu sa golubovima ima Mickiewicz, kako dokazuje poljska nauka (Kallenbach, »Dziady wileńskie«, Bibli. Nar., Serja I., nr. 11. p. 8) iz maoruske narodne pesme (kod Waclava z Oleska: »Pieśni polskie i ruskie itd., (Lwów 1833, 444):

Oj, za horoju, za wysokoju,
Tam sedyt hołub i z hołubkoju....
Nadletiw oreł z ezoruyji ehmary,
Rozbyw, rozihnaw hołuby z pary.
Hołubka sedyt, żelibno hude,
Szczoz wżez z hołubem żyty ne bude.

³⁶⁾ Prvotno je Vraz u I. kitici zapisao: »lonze« a u zadnjoj: »dobizhik«.

Rukopis sigurno nije prvi koncept prevoda, ta u njemu nema stvarnih promena i ispravaka — sem u zadnjem stihu zadnje kitice, koji je u originalu dosta nespretan (za izraz »wróć mi urodzaj« = »vрати mi plod«, po smislu bismo očekivali: »vрати mi usev, daj mi žeti plod« i tako nekako je Vraz i kombinirao).³⁷⁾ Imamo pred sobom valjda prvi čisti prepis prevoda.

Poljski jezični trag je u prevodu ostao u formi »mêmu« (1. kit.), ali prevod ima kontrahiranu formu (»mê« = moje) i u svojoj 4. kitici, dok u dotičnoj poljskoj kitici nema tog oblika. I reč »dotičas« ima »i« valjda zbog poljskoga »y«; u Vrazovim istočnim dialektima reč glasi: »tečas« (sa izrazitim »e«).³⁸⁾

Izraz »zamrače« (zamračiti? mrak?) u 2. kitici prevoda stoji mesto poljskoga »klóca«; »klócić« znači: mešati, svadjati; verz dakle znači valjda, da ptice »poremećuju vazduh svojom pevačkom utakmicom«, dakle mnogim pevanjem mir šume, mnogo i glasno pevaju — a Vrazovo »zamračivanje«?³⁹⁾

Karakteristično je, da je Vraz poljsku »pšenicu« promenio u »pšeničku«; valjda je on tim oblikom »od mila« hteo da daje pesmi više narodni karakter.

Razuneli bismo, da je Vraz u naslovu pesme izostavio »Justinu« (takve specijalne oznake njemu pesma nije trebala) te je ostala samo »vesna«, »pomlad«.⁴⁰⁾ Ali zašto je i on promenio red kitica? Druga kitica Karpińskoga je naime kod Vraza na 4. mestu te kod njega po redu dolaze: sunce, slavuj, cvet, žito — dakle u onome redu, u kojemu ih ima Löwenthal. Je li to slučaj, da se je obojici, Vrazu i Karpińskome činilo bolje, red kitica promeniti? ili je red kitica bio promenjen već u kojem poljskom izdanju pesme? u potonjem slučaju mogli bismo reći, iz kojeg je poljskog izdanja Karpińskoga Vraz prevodio. Upozaram na dodatak u napisu Vrazova prevoda: »Karpińskiego wiosna«, kao da je to bio natpis pesme već u poljskom izvorniku. Malo je verovatno, da bi Vraz pisao naslov samo po pamćenju te ga zato dao samo ovako općenito i približno.

³⁷⁾ Za »zawszad« (= ze wszad) u 2. stihu zadnje kitice metnuo je »vsod«, neobično mesto »po — vsod«.

³⁸⁾ Poljski »dotychezas« znači: do ovih vremena«, »do sada«, sa negacijom: »još uvek ne«; slov. »tečas« (kod Pleteršnika tačas) = mittlerweile.

³⁹⁾ U trećoj kitici prevoda razumem reč »kit'lo« = kitilo (ono, što kiti), — reč, koju je Vraz po svoj prilici skovao —, a čitav je verz drukčiji nego u poljskom izvorniku; valjda je Vrazu Karpińskoga »povodenj« smetala a možda i reč »onegdajszy« = nedavan, prekijučerašnji (držim, da se kod Karpińskoga odnosi na neku istinitu poplavu, kišu, pljusak).

⁴⁰⁾ Zašto je u naslovu izostala »čežnja«? Sumnjam, da bi Vraz u ono doba uopće poznavao slovenski izraz za čežnju.

Iz kojeg je vremena Vrazov prevod »Pomladi«? Rukopis pesme, što ga imam pred sobom, nalazi se na istom arku, na kojem se nalazi istom tintom pisana Vrazova slovenska epska pesma o prošenju štajerskog vojvode Ernsta Železnoga za mazovsku krasnu Cimburgidu, dakle za Poljkinju; prvi koncept te Vrazove pesme, koji sam opisao i označio u »Čas. za zgod. in nar.« XXIII, 101—105, ne može biti raniji od druge polovice god. 1832, a na tom arku, na kojem se nalazi i »Pomlad«, ona je pesma o Cimburgidi već u čistopisu. barem u prvom čistopisu. Vrazov rukopis »Pomladi« i »Cimburgidijade«, kakav imamo tu pred sobom, prema tome ne može biti stariji od kraja god. 1832; po svoj prilici je iz god. 1834, svakako iz doba, kad je Vraz pisao još bohoričicom (isp. »Čas. za zgod. in nar.« XXII, 36—37 i XXIII, 105). Prvi koncept prevoda »Pomladi« mogao je biti, razume se, nešto stariji od našeg čistopisa.

»Pomlad« i »Cimburgidijada« spadaju u starije doba Vrazova slovenskog pisanja.

Z a g r e b, 8. decembra 1929.

INHALT.

Einige Übersetzungen aus dem Polnischen.

Die älteste Übersetzung dürfte die Übersetzung eines Liedes des Studenten Bardos im Melodrama des W. Bogusławski »Krakowiacy i Górale« sein (um 1800). — Stanko Vraz übersetzte (etwa 1834) das Lied des Karpiński »Do Justyny« »Wiosna«; ins Deutsche übersetzte es J. Löwenthal (Ljubljana 1838). Fr. Miklošič übersetzte Karpiński's »Bajke z francuskiego«. — Mat. Topalović übersetzte Krasicki's orientalische Erzählung »Ibrahim i Osman« und dessen Fabel »Mysz i kot«. — Die angebliche Übersetzung einiger Auszüge aus den »Księgi Pielerzymstwa Polskiego« des Mickiewicz in der »Danica Ilirska« 1838 existiert nicht. Das Gedicht »Pučka« im »Vienac« 1890 ist eine Übersetzung aus dem I. Teile der »Dziady« des Mickiewicz; die Übersetzung ist sicher nicht von Palmović.

Alle Übersetzungen werden mit den Originalen verglichen und bewertet.

INSTYTUT
BADAŃ LITERACKICH PAN
BIBLIOTEKA
00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 72
Tel. 26-68-63

F

8360